משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר נשים

לחם שמים על משנה סוטה

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה סוטה

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-סוטה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ה 4
משנה ז 5
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ה 6
פרק ג 6
משנה א 6
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ו 8
משנה ח 8
פרק ד 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 8
פרק ה 9
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ה 9
פרק ו 9
משנה א 9
פרק ז 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
פרק ח 13
משנה ב 13
משנה ו 14
פרק ט 14
משנה ג 14
משנה ה 14
משנה ח 14
משנה ט 14
משנה י 14
משנה יא 15
משנה יג 16
משנה יד 16
משנה טו 16

פרק א

משנה א

המקנא לאשתו. לשון תורה וקנא את אשתו. את לדרשה ולשון חכמים לחוד. וכענין הכתוב המקנא אתה לי. ודומיו. שהם נדרשים לטובת המוקנא לומר שיכוין לטובת אשתו ומאהבתו אותה. יפקוד נוהו. שלא תחטא ותאסר עליו. ולא בדרך קנאה הגורמת שנאה.

משנה ה

שוברת כתובתה. לשון רע"ב כותבת שובר על כתובתה. לא על גבי גוף שטר הכתובה. אלא על חוב של כתובה קאמר.

ויוצאת לשון תי"ט אינה נהרגת שלא התרו בה עדים בשעת מעשה. ע"כ. ואין צורך לכך. שהרי לא ראו שזינתה. ואינה נהרגת על פי עצמה. אע"פ שנאסרת לבעלה בהודאתה. שרגלים לדבר. שהרי קינא לה ונסתרה. ולכן כבר אסורה ע"פ עדי סתירה. ונאמנת על עצמה להשאר באיסורה. ובלא"ה נמי מציא שויא נפשה חתיכא דאיסורא. היכא דמהימנא לבעל. וכ"ש בדבר שבממון. שמאמינין אותה להפסיד עצמה אבל לא להרגה.

שעל פתח שער ניקנור. עי' מה שכתבתי בס"ד.

ומטהרין היולדות. עפ"ז דשקלים מ"ג. ומ"ש שם בס"ד.

ומטהרין המצורעים. הוא הדין למצורעות.

וכהן שעלה ע"פ הגורל. ואפילו הוא כ"ג. והכי איתא בתוספתא. דכיון שהתחיל במצוה. אומרים לו גמור. וכמש"ל בפ"ג.

היה לבה נאה. ששמע מפי בעלה. ועדיין דוחק הוא. כי סתם אשה כל יופי שלה שם הוא. וכמ"ש ז"ל בגיחזי שאחזה בהוד יפיה. אע"פ שבודאי לא היתה עומדת ערומה לפני אלישע. וצ"ל מ"ש ר"י אם היה לבה נאה. היינו שידוע לכהן שקשטה עצמה. ורחצה וסכה את לבה. לאפוקי אם ניוולה עצמה כראוי לה. ללכלך ולזהם גופה בעת ההיא (אפילו יודעת בעצמה שכשרה היא. מ"מ צריכה כפרה ע"י בזיון וניוול גופה. מאחר שגרמה מכשול עוון לעצמה ולאחרים לחשדה) כי אז אע"פ שלבה נאה בעצם. מ"מ הוא מתגנה על הרואים בה. מחמת הניוול והזיהום. ושמא י"ל בזה קושית התו'. שיפרסו סדין כו' ויקוים קרא כדכתיב. דאיכא למימר ר"י נמי דרש טעמא דקרא. כדתנן לקמן במדה שאדם מודד כו' היא קשטה עצמה לעברה כו'. ומיהו כי חזינן דהאידנא נמי כי אתי לב"ד מקשטת עצמה. מכלל שאינה חוששת להתנוול. ולכך קשטה עצמה גם עכשיו. א"כ אין בזה ענין לנוול. אדרבה היא חושקת לגלות יפיה לעיני הכל. ואין לה עונש בכך. לפיכך

אז עושין לה הפך דעתה ולסתור כוונתה וזה נראה נכון. ולא הבינותי טעמו של הספרי. מ"ט סדין של בוץ פורס. מאי שנא דבוץ. ול"ד להא דתנן התם בסדר יומא. פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם. מידי הוא טעמא אלא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ.

משנה ז

הירך התחילה בפסוק רגלים. כענין שכתוב ותפשקי רגליך וגו'.

ט

וכן לענין הטובה. ומדה טובה מרובה. הקשו תו' הא מצינו מדת פורענות גדולה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה. ואילו גבי מדה טובה כתיב. ורדפו מכם חמשה מאה. וי"ל גבי מדת פורענות מיירי רדיפה לא הריגה. אבל לענין הטובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה ומאה רבבה ירדופו. ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. ע"כ. יפה תרצו ונכון הדבר ודאי. דרדיפת ישראל לאויבים היא אמתית. ונתקיימה בפועל. אבל רדיפת האויבים לישראל לא לבד שאינה להריגה לבלע ולהשחית חלילה. אלא אינה רק הגזמה בעלמא. וכמ"ש גם ישעיה הנביא (ס"ל) אחד אלף מפני גערת אחד. מפני גערת חמשה תנוסו. והיכן נתקיים שנסו ישראל אלף מגערת אחד. כ"ש שכולם ינוסו מפני חמשה. הא אינה אלא הפחדה ואיום וגזום אכן הברכ' של רדיפת ישראל לאויבים מצינו מפורש. שנתקיימה בפועל ממש כפלי כפלים יותר מההבטחה (אפי' בסוף ב"ש שהרעו מעשיהם) כמ"ש בדברי יוסיפון פ"ז מספר ששי. שארבעה בחורים עמדו נגד כל מחנה טיטוס עם רב כחול והבריחום והרגו מהם כמה אלפים גבורים. וכן עשו כמה פעמים יע"ש. והנה הוא קורא לטיטוס ומחנהו לעדים (בהיותו שבוי בידם באופן שאין מקום להכזיבו ולהחשיבו במפליג ומגדיל דברים יתר מאד לאהבת בני עמו. אבל ניכרים דברי אמת. שמקוימים גם של פי אויבינו ומתנגדינו) ולכן יראה לפרש הכתוב בשירת האזינו. לו חכמו האויבים. יבינו איכה היה רודף אחד מישראל לאלף (שנעשה בימי יהושע. כמו שאמר אחד מכם ירדוף אלף. וכמו שכתוב בפירוש שנתקיים ע"י גבורי דוד. אחד למאה הקטן. והגדול לאלף. ובפ' בחוקותי לא דבר הכתוב אלא מהחלשים שבישראל. כמו שדרשו רז"ל. מכם מן החלשים שבכם) וא"כ איך עתה נהפכה השטה. עליונים למטה. גבורים נרדפים ונסים מפני בעלי גבורה מעטה. אם לא כי צורם מכרם והפיל אימת קטן על גדול כי החטא הוא הגורם.

פרק ב

משנה א

כדי ליגעה ולמ"ד משקה ואח"כ מקריב כו'. כדי שלא תמות מיתה מנוולת. שאע"פ שנמחקה המגלה א"א טמאה אני אינה שותה ע"כ רע"ב. והוא לשון מגומגם ומחוסר הבנה. שאחר שהשקה אמר שאינה שותה. ותי"ט האריך לשון ולא חלי ולא מרגיש ומ"ש הוא צ"ע. אכן הברור כדברי רש"י שכל זמן שלא קרבה מנחתה אינה נבדקת. ושמא גם כך צ"ל בלשון רע"ב. שאע"פ שנמחקה המגלה וכבר שתתה, א"א טמאה אני אינה מתה.

משנה ב

היה מביא. כהן שהתחיל בה הוא גומר ודאי. כמש"ל פ"א מ"ה.

משנה ה

אמן על האלה אמן על השבועה. יש מקשים אהא דתנן בפרק דלקמן אם יש לה זכות תולה לה. הא אמרינן התם בשבועות. דשבועת שקר נפרעין ממנו מיד ולא מהני זכות. ונ"ל שטעות היא בידיהם. לפי שיש כאן שתי עבירות. אחת הזנות. והשנית שבועת שקר. וכנגדן שתי פורעניות. האחת על הניאוף. וצבתה בטנה ונפלה ירכה. מפני שחטאה בהם. ומלבד זה נענשת על השבועה. בשאר מיני פורעניות. ביסורין ואיבוד ממון כמ"ש וכלתו ואת ביתו וגו'. ועוד עונש אחר זולת זה. חוץ מנשילת איברים. שהוא לבדו נתלה לה בזכותה. אבל עונש שבועת שקר אין ממתינין לה.

פרק ג

משנה א

וכהן עמש"ל פ"א מ"ה. ונ"ל שזו אינה נעשית אלא ע"י אחד מכהני בית אב. ע"י פייס או ע"פ סדר אחר. של קדימת זקנה או חכמה. וצ"ע אם הוא עושה גם כל שאר מעשיה. כתיבת המגלה ומחיקתה והשקאה. והערכת המנחה.

ומניח ידו תחתיה הביאו תו' ירושלמי (קושי') ואיך הדבר כיעור (תירוץ) מניח מפה (לשון הנמשך איני יודע אם היא קושיא. אם המשך התירוץ הוא) ואינו חוצץ. ומביא כהן זקן. אפילו תימא כהן ילד. הלשון היולי. אם הוא לשון בתמיהא. ר"ל וכי אינו חוצץ. ומשני מביא זקן כו'. והשתא קהדר ביה משנויא קמא לגמרי. או דילמא מסקנא דשינויא הוא. דמשמע ליה דליכא קפידא בחציצה הכא. ואפילו הכי הדר משני תו בגווני אחרינא וכולהו איתנהו. כאילו אמר אי נמי מביאין כהן זקן ואב"א אפילו ילד. שאין יצה"ר מצוי לשעה. פרוש לשעה קלה זו. אין פנאי ליצה"ר ועשאוהו כבולשת. וכן מותר

למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת דבעבידתיה טריד. שמעינן מהכא דאע"ג דאיתא לדעולא בתרייתא. דכל קורבה אסורה. משום לך לך אמרינן נזירא מיהו במקום מצוה בעלמא. או בשעת טרדה לא חיישינן לה. וכדראב"א. דמרכיב לכלה אכתפיה.

משנה ג

אינה שותה אין כופין אותה לשתות. אלא שוברת כתובתה ויוצאת. ונראה הוא הדין אם אינה רוצה לענות אמן אמן אחר האלה. ואז אין כותבין את המגלה.

ומנחתה מתפזרת על הדשן ולא קאמר נשרפת. נראה לי משום שאין שם אש תדירה. ואם אין שם אש יוקדת. ממילא מתפזרת שם. ואין שורפין בשבילה עצי הקדש בפ"ט. עד שתשרף בכלל פסולי המוקדשין.

המים נשפכין. צ"ע היכן שופכן. כי מים קדושים הם. בקדושת השם שנמחק בהם. ואין נראה לומר שהיו נשפכין לאמת המים בעזרה, אבל נ"ל שהיו נשפכין כמו כן על בית הדשן כדמסיק וקאי אתרווייהו אשפיכה ופזור. דשתי המלאכות נעשות עליו.

איני שותה אע"פ שרוצה להפסיד כתובתה. מערערין כו'.

משנה ד

שלא תטמא העזרה עתי"ט ע"ד ותאהיל. וערפ"ב דמדות. ומ"ש שם בס"ד. ופ"ה דאבות.

תולה לה עיין מ"ש פ"ב דלעיל.

יש זכות תולה שנה. צ"ע למ"ד לת"ק מתכוונה נמי לא. איך מותרת לבעלה. וקשיא נמי אר"ש דאמר מדהה א"ה בפני כ"ה כו'. תיפוק ליה משום בעלה. משמע דלבעלה שריא מיד לכ"ע. ואמאי. ואפילו אי תימא. דהאי תנא סבר כמ"ד בעל שמחל על קנויו. אפילו אחר סתירה קנויו מחול. מיהו אחר השקאה מי מצי מחיל. ואי איתא דזכות תולה. הא ודאי אתסרא עליה. ופשיטא דמשתריא בהשקאה כמש"ל פ"ד מ"ד.

רוצה אשה בקב כו'. ע"פ רע"ב. ותי"ט בשם רה"ג. ולדברי כולם קשה. מה ענין זה לכאן ללימוד התורה. מלבד דוחק אחר שבדבריהם. ואענה אף אני חלקי מה שנ"ל בזה. וה"פ דקאי אדלעיל. המלמד תורה כמלמדה תפלות. ור"ל כפירוש הר"מ. דברי הבאי. שמהפכת ד"ת לדברים בטלים. ולומדת לשונה דבר שקר העוה ולצנות. על זה אמר ר"י שהיא רוצה בכך. אע"פ שעסק התורה במעוט שיחה. (שהוא אחד ממח"ד שהתורה נקנית בהם) כשיעור קב של שיחה שנטלו אנשים. ואינו לפי טבען. אלא אחד מתשעה. יותר מבתשעה קבין שיחה. שנטלו נשים לחלקן (כדאיתא פ' האיש מקדש) אם הן של פרישות. וזה פירוש ישר. ובדרך רמז י"ל. ק"ב גי' בע"ל. ר"ל בבעל אחד המצוי לה תמיד. מתשעה אנשים בעלי פרישות.

מבלי עולם שכן נקרא האדם עולם קטן. בפי כל החכמים. והוא מ"ש בו הר"מ.

משנה ו

ואלו שמנחותיהן נשרפות דדמיא לאשם כו'. וכתב ומ"מ ל"ד ממש כו' וצ"ע טעמא מאי עכ"ל תי"ט. ופשיטא דלא דמיא התם כפר הספק והלך לו. אבל הכא לא כפרה ולא מידי. ולא בררה עון. אלא קדושת כלי מיהא תפסה בה.

משנה ח

מה בין איש לאשה ז"ל תי"ט שייר טובא דתנינן ספ"ק דקידושין ע"כ. ולא דמו להדדי. התם קתני מ"ט שהאיש חייב בהן ולא האשה. והכא קתני מה בין איש לאשה. בדברים ששוין בעיניהם. אלא שחלוקין בפרטיהם. דוק ותשכח בכולהו הכי. בר מן האיש מקדש. דקתני ואין האשה מקדשת באגב. ולא מיקני ליה בדוכתא אחריתא.

פרק ד

משנה א

בתי"ט ארוסה כו' מותרת לבעלה. צ"ל ליבמה.

משנה ב

בתי"ט ד"ה וב"ה. צ"ל או שותות או לא נוטלות.

משנה ג

יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן ואין ממתינין לה עד שתלד. כמו שאם נתחייבה ודאי מיתת ב"ד אין ממתינין לה עד שתלד. כך נ"ל (אף שיל"ד) ודלא כרמ"ז.
איילונית עתי"ט כו'. והכי ס"ל לרבנן (כצ"ל) או אשה או בנים כמ"ש מ"ה פ"ו דיבמות ע"כ. עמ"ש שם בס"ד.

משנה ד

אשת כהן שותה ומותרת מ"ד הואיל ונאנסה אסורה קמ"ל. וקשיא דאשת כהן ששתתה מותרת מיבעי לי'. תי"ט. במ"כ לא דק. דאי ס"ד דאינה ניתרת בשתיה. היכא שתיא. פשיטא שאין משקין ואין מוחקין השם לבטלה.
אשת סריס. עיין מ"ש באג"ב בס"ד.
חוץ מן הקטן כו'. אבל מקנאין מן הסריס ומן השחוף. עתי"ט שכתב בשם כ"מ דלהרמב"ם לא ממעט קטן אלא כשהוא פחות מבן ט' כו'. אבל ב"ט וי"א כיון דביאתו ביאה איש מקרי כו'. דברים זרים הם. אע"ג דביאת בן ט' ביאה. ואם בא על אחת מכל העריות מומתין על ידו. כדתנן פי"ד. היינו בעד טומאה. אבל ע"י קינוי מקטן ודאי אינה

נאסרת. פשיטא לאו איש הוא לכל דבר. וכן סתם קטן בכל מקום הוא פחות מבן י"ג ויום אחד ואפילו הגיע לפרקו ולא הביא שתי שערות. עדיין קטן הוא עד שיצאו רוב שנותיו. ועמ"ש בחי"ג פר"ג (נא"ב) ועיין מגדל עוז.

פרק ה

משנה ב

אלא יטמא ז"ל רמ"ז לפי' הרע"ב קרי ביה יטמא מפועל הכבד. שהוא יוצא. ול"נ דלא צרכינן לזה. דמצינו מלות שהקל בהם עומד גם יוצא כמו ישב. ע"כ. ולאו מילתא היא. אטו משום שנמצא בגזרה אחת מלה. פעם עומד פעם יוצא. נאמר כך בכל הגזרות. מי שמע כזאת. אם שמע בעובר ושב. היכן שמע כיוצא בה בעתיד. הכי נאמר ג"כ ישוב יקום שיהיו פועלים יוצאים. הא ודאי בדותא היא.

משנה ג

ז"ל תי"ט וממ"ש הרע"ב שתחום אלפים דרבנן. ש"מ דלכ"ע דאורייתא. וקשה דבערובין ובס"פ דשבת כתב. דקראי אסמכתא בעלמא. כו' וצ"ע. ולא ידענא מאי קשיא ליה כי כתב הרע"ב קראי אסמכתא. היינו נמי אליבא דרבנן.

משנה ה

ועדיין הדבר שקול לשון הרע"ב יש לו הכתוב בויו ומשמעו כאילו היה כתוב באלף. הן יקטלני לא איחל לו עוד.

ולע"ד א"צ לומר כן. אלא אפילו תימא משמעו ככתבו בוי"ו. יפורש בלשון בתמיהא.

פרק ו

משנה א

מעוף הפורח שדרך פריחתו חותך האויר. ונשמע הקול מלמעלה. כמ"ש על חכמת הטייר. אבל אין לפרש ששמע מעוף המצפצף עצמו. דההיא צפצוף מיקרי. למאי נסיב פורח.

יוציא כו'. אם אינו רוצה להשקותה. ובהכי י"ל קצת תמיהת תי"ט על חלוף הסדר. משום דבהכי עסיק ואזיל פרקא רביעאה. ואסיק תנא למילתיה דבועל. והדר תני לכולהו מילי דקנוי. ואיידי דנפישי. שבקינהו עד לבסוף. ושמא בא לרמוז שאע"פ שבדקוה המים פ"א. ונמצאת טהורה רשאי לקנא לה פ"ב. אם חושדה שנית. ועושה לה ככל תורת הקנוי הראשון. ודילמא היינו טעמא דקרא דשני בדבוריה והפך סדריה. ותנא אקרא קאי.

מוזרות נכריות. כמו מוזר הייתי לאחי. כלומר שאינן ניכרות מי הן. אין השומע דבריהן יכול לומר נשים הללו דברו כזאת על פלונית.
בלבנה כתב תי"ט. שהואיל וטוות בלילה הנה מפחד בלילות מתקבצות ע"כ.
בדומה שכח אותה שאמרו ירח כשלשה. דילמא סבר מר כשלשה. אבל לא כשלש.
ובכדי טרח ואזיל בתר איפכא. דאדרבה אינן מתקבצות אז אלא טוות מפוזרות ומפורדות. לפי שאין עליהן מורא ופחד. אך שם נקבצו דיו"ת אשה רעותה. אפילו זוגי זוגי. די להן ולא קפדי אזוגות. וטעמא דמשיחות בה ההיא שעתא. נמי מה"ט. לפי שאינן מקובצות. ולא ניכרות כדפרישנא. ע"כ לא חרדו שאננות והנה בטוחות. להיות משיחות בלעז של פלונית אע"פ שישמעום הולכי ארחות. לא יכירום ולא ידעום להעיד משמן. וזה פירוש ברור ומוכרח. דאילו ידעו והכירו מי הנה הנשים. המדברות בה. מאי קמ"ל במו"מ. אטו נשים בלבנה אצטריכא ליה. לימא עד שידברו או שישאו ויתנו בה נשים ותו לא. אלא ודאי קול דברים בעלמא הוא. שאין ידוע ממי יצא הקול והדבור. דומיא דעוף הפורח ולא פליג ר"י אלא דבעי קול אדם כל דהו מיהת ואורחא דמילתא נקט דביום דניכרות ונראית להדיא עדיין מתייראות לדבר בה. אפ"ה סגי בהכי. ואפילו מנשים שנטלו ט"ק שיחה. ואצ"ל אנשים. כך נ"ל ברור. ונ"מ טובא לדינא וק"ל.

פרק ז

משנה א

ותפלה ע"פ רע"ב עמ"ש בס"ד במו"ק א"ח סק"א. ועתי"ט מ"ש בשם התו'. ונראה לי דהוא הדין לספירת העומר. שנאמרת בכל לשון. ולפ"ד התו' כאן. ל"ל שיוצא בה אפילו בלשון. שאינו שומע. וזה שלא כדברי במג"א (סתפ"ט עמו"ק שם) שכתב להפך. שאפילו בלה"ק אינו יוצא. אם אינו מבין (עשי"ע ס"ס קל"ט).

משנה ב

מקרא בכורים התחיל התנא במ"ב כמו שהתחילה תורה בפרשת כי תבוא. שהיא מצוה של קריאה התלויה בארץ. שקיימו בכניסתן תחלה. אח"כ נצטוו על ברכות וקללות. ואע"פ שקדמו בפועל לפי שלא היתה מצוה לדורות. אלא לשעה. ובדין הו"ל להקדים חליצה דקדמה בתורה. אלא משום שחפץ לפתוח בברכה. ואח"כ חזר לסדר שסדורים בתורה. דהיינו לפרשה הסמוכה מלפניה. והדר נסיב לב"כ. דפגע בה ברישא. ממטה למעלה. ותו משום דכתיבא. וברכות כ"ג לא כתיבן. ודלג על פרשת המלך. שאינה אלא פעם אחת בשמטה. וקתני תדיר ברישא. והדר נקטה לפרשת המלך. דלא סגי בלא"ה.

משא"כ באינך תרתי. דסגי בלא דידהו. ולא חיובא נינהו. אלא כי מתרמו. ונסיב משוח מלחמה בסוף. כדי לסיים בדבר טוב.

משנה ה

בשבעים לשון. מ"ש תי"ט בשם רה"ג לא שמיע לי כלומר לא ס"ל. כי מה לנו עם אומדנות הרוכבות על כנפי רוח. שתכליתן אינו אלא למעט בעוצם הנס. והלא אף לפ"ד אין הדבר נמנע מהיות נס נפלא. ומה לי נס גדול. או קטן ממנו. היפלא מה' דבר. ולא יבצר ממנו מאומה. לכן טרחא בכדי היא ודאי להתחכם בכאלה לבטלה בלי הכרח כל מאומה.

שנא' באר היטב בחשבון מרובע ה'. ה"י הי"ט היט"ב עולה שבעים. ובתי"ט סרסו ברבועו. ולכך הוצרך להגיה בשם רבו. לצרף עוד פעם התיבה עצמה. ושבוש הוא. כי התיבה כתובה היטב. ביו"ד אחר הה"א בכל מקום. ששרשה יטב.

משנה ו

ברכת כהנים עיין פיר"מ ז"ל. ואל תטה מחשבתך במה שמהבילים בו כותבי הקמיעות כו'. לכאורה יראה מלשונו זה שהיה מהביל כתיבת קמיעות לגמרי. וא"כ נגע ח"ו בכבוד חכמי התלמוד. ועמ"ש בעקיצת עקרב. משם תראה קצת התנצלות על מ"ש גם בסמ"נ מענין זה כדומה לזה. אך מה שהפריז על המדה בענין באור שם המפורש. עם שהאמת אתו בזה. שכך קורין חז"ל לשם הוי"ה ב"ה. אבל נקודו ודאי צריך למסורת עכ"פ. כמו שנראה בבירור בכמה מקומות בתלמוד. ביחוד ביומא ובפ"ד דקידושין וזולת. דוק ותשכח (ועמ"ש בס"ע דיוה"כ בס"ד במהדורא).

וכמדומה שהיה חושב גם כן משתגע. למי שעוסק בידיעת צרופי שמות. וכן שם בן ע"ב וכ"ב (והמה מוזכרים בתלמוד שהפליגו חז"ל בשבח היודעם וזהיר בהם) והדומים הידועים ומקובלים ליחידי סגולה. והנם אצלו נחשבים מהבילים ומשוגעים חלילה. אבל מחשבה כזאת היא חסרון ידיעה מסתרי תורה ודאי והעדר קבלה שלא זכה אליה. היא שגרמה לו לשום במלאכי ה' תהלה. שרי ליה מריה וימציא לו מחילה. ופעולת השמות. אמנם מפורש במקרא מאז בעלי המגדל ידעו מזה. כמ"ש ונעשה לנו שם (אלא שרצו להשתמש בו לפנייה חיצונית. לכן לא עלתה בידם. ע"י בלבול שפתם נתבטלה. לולי זאת היתה מחשבתם מתקיימת. כי חכמים גדולים היו כמ"ש בס"ה) בסוד ויעש דוד שם המ"י.

כנגד כתפותיהם עמו"ק א"ח (סכ"ח).

משנה ז

ברכות כ"ג. לשון תי"ט לא אתפרש מנלן ולפיכך נראה בעיני כו' לא קפיד על הברכות. אלא על הקריאה בתורה כו'. ע"כ. כל מ"ש בכאן. הבל ורעיון רוח. אבל הדברים כמשמען. שעל הברכות עצמן הכוונה. כי על הקריאה. משנה שאינה צריכה היא כלל. ומי ישמע לו לדבר הזה. להוציא הלשון מפשטו. ודקשיא ליה מנלן. לק"מ דכל ברכות המצות בכלל תפלה הן ורובן נאמרות ביחיד. ותפלה דיחיד אינה אלא בלה"ק. אלא דהנך ברכות כיון דבצבור הן. ס"ד דנאמרין בכל לשון. כתפלה. להכי אצטריך. טעמא פשוט משום דבתר קריאה נינהו כקריאה דמי. והוא הדין לברכות ק"ש דשייכן לתפלה וכל דכוותייהו. כמו ברכת התורה. ושל מגלה. דפשיטא שאינו מברך אלא באותו לשון שקורא וכן במגלה. אע"פ שקורין אותה ללועזית בלעז. מ"מ אם נראה עברית ודאי לא יברך עליה בלעז.

ומ"ש תי"ט בשם הר"מ שכל הברכות נאמרות בכל לשון וגם ברכת המצות. לא נזכר בלשונו שם ברכת המצות בפירוש. אלא מכללא שמע לה תי"ט. איברא הוא כלל שצריך לפרט כמ"ש עליו בס"ד ריש הל' ק"ש. ובהל' ברכות. והוא דבר מוכרח שע"כ צ"ל שיש יוצאין מן הכלל. כדי שלא יסתור הר"מ ד"ע (ועמש"ל מ"ח הסמוכה בס"ד) ואפי' את"ל דברכות המצות נמי בכלל. מ"מ ברכות דקה"ת. ודאי שאני. דדבר תורה הן ולא דמי לשאר ברכות (והיינו דאהני נמי לברכות המלך) ותו דדמי לקריאה. כיון דשייכי אבתרה. ואצ"ל ברכות כ"ג. בפרוש תני להו תנא. וסתמו כפירושו.

משנה ח

פרשת המלך ז"ל תי"ט גם בכאן ל"א מנ"ל. והר"מ כתב הקריאה והברכות בלה"ק. וי"ל ברכות מנלן כו' ועוד דבכ"ג דתנן בהדיא ברכות נ"כ בהן בחבורו שיהא בלה"ק ע"כ.

הוא הדבר אשר דברתי. שלא הוצרך להזכירם. כיון דקריאת הפרשה. אילה אלא בלה"ק. מיהו בפרשת המלך איידי דנסיב לה בהדיא. לאשמועינן דאינה אלא בלה"ק (דסד"א כיון דכתיב הקהל את העם כו' והנשים והטף וגו' למען ישמעו וגו'. יקרא לפניהם דברי התורה בלשון שהם מבינים דווקא. למען ישמעו וילמדו באר היטב. קמ"ל אף היא בלשונה נאמרת. ובאגב נסבינהו נמי לברכותיה.

ודנקט תנא פרשה. כבר שיער בתי"ט האמת. ואין כאן דבר הצ"ע מעתה.

מוצאי י"ט עושין ומעי"ט לא. משום דדחקא עזרה. כמ"ש רש"י פ"ק דמגלה. ובנין של עראי הוא דשרי בח"ה.

בשמינית נ"ל כך היא הגרסא האמתית. ותלמודא לא קבעי אלא דלא ליתי למטעי (ודילמא איכא דשביש ותני בשמיני) ולמתני בשמיני. משום דלכאורה קשיא משנה יתירא. ליתני בשמינית לחודא. א"נ סגי ליה במוצאי שביעית. ואנא ידענא דשמינית היא. אהכי איכא לשבושי ס"ד בשמיני תנן. וקאמר משו"ה לא תעלה על דעתך לגרוס כך. אלא אימא בשמינית גרסינן ודאי. וטעמא מאי תני הכי נ"ל אקרא קאי ולפרושי לקרא דמקץ ש"ש שנת השמטה קאתי. דמשמע כאילו היא שנת שמטה. ומפרש תנא דידן דאינה אלא שמינית (בשמינית היו עושין כל זה) ומחמת שהיא מוצאי שביעית. קרויה שמטה עדיין. ללמוד על קציר היוצא למוצאי שביעית. שנוהג בו דין שביעית. כדאיתא פ"ק דר"ה.

בימה על משקל חידה שירה בינה. וזה סיוע למ"ש המדקדק ריכ"א. ששם במה הוא לגזרת נחי עין. לא מנחי למ"ד ה"א כדעת ר' יונה ועשו חז"ל משקל מיוחד. לענין זה הנרצה כאן להבדילו מענין במה דקרא. שהוא עשוי להקרבה.

של עץ בעזרת נשים. כיון דאינו בנין של קבע אלא לפי שעה מותר. והיינו נמי דאהני לאסור בנין בח"ה. אי נמי אסור דל"ת לך כל עץ וגו'. הותר מכללו לצורך. כמש"ל דלא חל עליו. ולא נאסר אלא שלא לצורך. עמ"ש בס"ד שילהי פ"ג דמדות.

אחינו אתה ששמו מישראל. כך פרש"י כאן. וסותר למ"ש בפ"י יוחסין. עמ"ש בחי"ג כאן ושם בס"ד.

עשר תעשר מפני שהוא זמן אסיף ומ"ע. לשון תי"ט וק"ק כיון שבשמינית אחר שנת השמטה מיד היתה הקריאה. נמצא עדיין אין אסיף ולא מ"ע ע"כ. אומר אני יש מעשר ירק ופול המצרי. ולקט שכחה ופאה ודאי נוהגין אף במה שגדל בשמטה. כשנלקט בשמינית. ובפירות כל שלא באו לעונת המעשרות בשביעית. וצ"ע בספיחים.

פרק ח

משנה ב

המארס את האלמנה לתי"ט מדלא כתיב אשר ארס. ואין בזה טעם אדרבה אי הוה כתיב הכי. הו"א דווקא אשה בעולה יארס. אבל בגמרא דייק. מדכתיב אשה. כלומר דלא כתיב בתולה. או אשה בבתוליה. ככתוב בכ"ג. ש"מ אשה סתמא לאו בתולה היא. ומדכתיב ארס אשה. כל אשה במשמע. אפילו בעולה אצ"ל בתולה. משא"כ אי הוה כתיב אשה ברישא. ודאי קפיד דתהוי בעולה. דמשו"ה גבי כ"ג דקדים אשה ליקח. אצטריך לפרושי דלא ליתי למטעי.

דברי מערכי המלחמה סרס הלשון שומעין מערכי כו' דבר כהן. הוא המשוח מלחמה. וכפירש"י. ומ"ש רמ"ז לפי דעתו כהן זה הוא סמוך. אומר אני לא סמוך ולא נראה.

משנה ו
ובעקבו לרש"י פירושו בין לפנים בין לאחור.

פרק ט

משנה ג
במשניות של תי"ט חסר במשנה זו. וגופו במקום אחר.

משנה ה
ואיתן כמשמעו קשה עמ"ש בס"ד בלח"ש ספ"ה דיומא ובשי"ע (סכ"ד).

משנה ח
אשה אומרת ז"ל תי"ט ולי קשיא להר"מ לענין התר א"א כו' שהמגיד כתב עליו. וה"ה לאשה אומרת מת והתירוה ע"פ. אח"כ באה אשה אחרת ואמרה לא מת. לא תבא ע"כ. **ולק"מ** שאני אשה דדייקא ואנסבא. ומתוך קל שהקלו עליה בתחלתה. החמירו עליה בסופה.

משנה ט
משבא אלעזר נ"ל שזה הלשון נמשך אל שלפניו. בטלה עגלה כו' קמפרש אימתי היה זה שרבו כו' ובטלה. זה היה משבא אלעזר. וכבר נקרא שמו תחנה בן פרישה. למעליותא. בן פרישה לקדושה. ותחנה שם עצם אדם גדול ודאי. שכך נמצא בד"ה (אד) ואת תחנה אבי עיר נחש. ואח"כ החמיץ. וכמדומני שזהו אלעזר הפריץ בן ענני כ"ג. המוזכר בס"י. שבתחלה באמת לא היה רע לשמים ולא לבריות. והוא התחיל להלחם מלחמות ה' נגד הרומיים. בקנאתו לה' ולביתו. אלא שעונות גרמו שלא הצליח. ומן אז החלו הפריצים שמעון ויוחנן. שבהם ועל ידיהם ודאי רבו הרצחנים. ואחר שנתגברו אלה הרוצחים. נוסף עליהם אלעזר לעזור לרעה. והיה חבר לאיש משחית. אחד מן הרוצחים הנ"ל. לכן חזרו לקרותו בן הרצחן. ע"ד כמאן קרינן לרשיעא רב"צ רב"ר כו'. תלו הקלקלה באביו שגדלו ולא כהה בו. כאילו הוא ג"כ רוצח ואע"ג שהיה כ"ג שפרישתו לקדושתו. והיינו דקבעי תנא לאשמועינן אגב אורחא. דקיי"ל כר"י.

משנה י
יוחנן כ"ג לשון ס' באר שבע. אל תטעה לפרש האי יוחנן הוא ששמש בכ"ג פ"ש ולבסוף נעשה צדוקי. אלא הוא שהיה אחר שמעון הצדיק. וכך הם דברי הר"מ ברפ"ט מהמ"ע

ע"כ. לקח זה מהכ"מ. וערבך ערבא צריך. כי אני איני מוצא יוחנן כ"ג. אחר שמעון הצדיק. זולתי אותו הנודע בשם הורקנוס שהחמיץ לעת זקנתו. אם לא איפוא מי הוא. ואולם זה שאמר הר"מ. שהיה אחר שמעון הצדיק על דעתי לא נתכוין להוציא את זה. כמו שחשבו רבנים הללו ז"ל. ולא רצה באמרו שהיה אחריו. מיד בסמוך לו. בלי הפסק דור או דורות ביניהם. כי יש אחר מופלג. אלא כיון לומר שהיה אחר שמעון. לאפוקי שלא היה לפניו. כי היה יוחנן כ"ג אחר לפניו. בתחלת בית שני. כמוזכר בספר נחמיה (סי"ב) והוא הנקרא שם בזכרון שלשלת בני צדוק. יונתן ואח"כ יוחנן. ומפני שלא היה מפורסם בשם יוחנן בספר יחוסו. כנראה משם. ועוד כי המשנה מדברת מזמן שהתחילו התנאים בעלי המסורת. אחר שכבר עבר דור הנקובים בשמות בכתובים. זהו שהביאו להר"מ לפרש כך. וא"כ בהכרח הוא אותו שמיאנוהו הרבנים המפרשים ז"ל. ואל תתמה שזכרוהו לשבח. וכתוב ובשוב צדיק וגו' כל צדקותיו לא תזכרנה. ההיא בתוהה על הראשונות. א"נ במשפט שלמעלה לא תזכרנה. אבל נזכרין בד"ת למטה. אע"ג דשם רשעים ירקב. מ"מ מעשה שהיה בימי צדקתו נזכר. שכן אפילו מעשי ירבעם הטובים נזכרים לשבח. גם אלישע בן אבויה יוכיח. שבקשו תורה מפיו. וקבעוהו גם בין התנאים במכילתא דחסידי פ"ד דאבות. ועמ"ש בס"ד בלח"ש שילהי מ"ש. ושילהי ידים. הלא היא כתובה בתשובה קבועה בדפוס בשי"ע (סמ"א)

העביר הודית המעשר עמ"ש בר"פ יש מותרות בגמרא.

בטל את המעוררים עמ"ש שילהי מ"ש.

אצ"ל על הדמאי. ע"ש.

משנה יא

בטל השיר מבית המשתאות פירשו בשם רה"ג דהיינו שיר של אהבה כו'. אבל שירות ותושבחות וזכרון חסדים של הקב"ה. מנהג כל ישראל לאמרן בבית חתונה. כמ"ש בתי"ט.

אכן בעל נצח ישראל רבו של בתי"ט השיג על דעה זו בפכ"ב מספרו הנ"ל. והפריז על המדה. באמרו ולדעתי אף בשעה שב"ה קיים. אסור להזכיר שמו כך בשכרות ע"כ.

ותמיהא לי. לא כן תנינן משבטלו סנהדרין. בטל השיר מבית המשתאות. הא בהדיא דמקמי הכי הוה שרי. ואיתא בירושלמי. דהטעם הוא. משום דמשם ואילך. אין אימת סנהדרין עליהן. ואומרין בו דברי נבלה בשיר. לכך נאסר. משא"כ בזמן סנהדרין שאימתן עליהן. לא היו אומרים דברי נבלה בשיר.

ונראה דה"ט דהגאונים דס"ל דכל היכא דלא אמרי דברי נבלה. שרי. מיהא לא ניחא כולי האי. דהא אדרבה משמע דאסרו בכל שיר. משום גזרה שלא יבואו לומר בו גם דברי נבלה. והיכי ניקו אנן ונעקור גזרת חכמים.

והיינו דקשיא לי על דעת הגאונים הנ"ז וצ"ע.

יב

בטלו אורים ותומים עתו' פ"ק דקידושין. גבי עובדא דדמא בן נתינה. ורמב"ן על התורה תצוה.

בוטל השמיר עמ"ש בס"ד. בקונטרס בנין. בית הבחירה.

ונופת צופים פירש הרע"ב דבש הבא ממקום ששמו צופים. כו' לדברי הרע"ב המקום הוא נקרא צופים. כמו הרמתים צופים. עכ"ל תי"ט. חול"ם בשור"ק מיחלף ליה.

איברא דאיכא נמי למידק אפירושא דרע"ב. דהא אשכחן (משלי ט') צוף דבש. ידמה שצוף יורה על ענין מתיקות. אמנם מצינו מחוז. נקרא ארץ צוף ככתוב (שמואל א' ט) ואולי שם היה ושם נמצא אותו דבש חזק המתיקות. ועל שמו נקרא הדבש ההוא כן. או שם המדינה ההיא נקרא על שם הדבש הנמצא ביחוד שם. ונודע בשם זה. ואפשר היה ג"כ ארץ הרים נפרדים סמוכים. והבא משם דבש משובח הלז.

אנשי אמנה ר"ל בעלי בטחון. שמאמינים בה' שיזמין להם פרנסתם. לכן אין פושטין ידיהם בגזל. דכתיב כי פסו אמונים וגו' וכתיב בתריה משוד עניים וגו'.

משנה יג

את שומן הדגן מ"ש תי"ט דלא נקט אלא שומן דגן ולא של תירוש ויצהר. לאו דיוקא הוא. דהא דאר"י לעיל שומן הפירות. היינו פירות הנאכלין. כמו תמרא דהינינותא. אבל פירי דמשקין הני תרי. לא שייך שומן. דמה טיבו של שומן אצל יין. ושמן מזיק לשתיה. ויצהר כולו שומן. וכן שמו.

משנה יד

התירו שתצא הכלה באפריון משום צניעותא. היינו משום שיוצאה וראשה פרוע כדתנן רפ"ב דכתובות. וסתם כלה בתולה היא. ואלמנה פשיטא דאינה יוצאה באפריון.

משנה טו

פסק העושר מן החכמים אבל לא מנשיאי בית דוד דוק.

קטנותן כלומר תכליתן. כמו ליום קטנות. ועמ"ש בס"ד מ"ג פ"ח דשבת. דכוותיה שמואל הקטן. אלעזר זעירא דמן חברייא.

בוטל כבוד התורה עמ"ש בס"ד בדרוש תפלת ישרים.

ומתה טהרה ופרישות לשון תי"ט לא ידענא אמאי נקט לשון משונה ול"ק ובטלה. עיין גמרא דמכות (דיא"ב) ותדע שענין ביטול הוא העדר הדבר מעיקרו. ונחשב כאילו לא היה. משא"כ לשון מיתה. הוא לשון הפסקה לשעתה בלבד. כי המתים להחיות. ודוק.
זיו הכהונה לשון רש"י שהיה חכם ועשיר כו'. ונ"ל שז"ש חכם. צ"ל כהן. עכ"ל תי"ט. לחנם רצה להגיה לשון רש"י המזוקק ככסף. וכי מה היה צ"ל כהן. דבר שהוא מפורש. מבואר מאליו בלשון משנה. אחר ששמענו שהוא זיו הכהונה הדבר ידוע מעצמו. וגם הוא הנודע ומפורסם בכהן. במם' פרה. ועל כן לא היה צריך רש"י לכתוב דבר זה לבטלה. רק שהיה חכם ועשיר בא להשמיענו. שזהו מה שנכלל בענין שם זיו בלבד שהוא תואר מוסף על מעלת כהונתו. לומר שהיה מבהיק זיווה. בהצטרף אליה מעלות החכמה והעושר. כי בצל החכמה בצל הכסף. וחכמת המסכן בזויה. ועטרת חכמים עשרם.
ואין שואל בשלום חברו. תי"ט. ושבוש הוא כי על הכלל יצא זה המאמר. ונוח הי' לו לומר ואין שואל בשלום ישראל. כענין שכתוב. מי יסור לשאול לשלום לך.
שרו על משקל ענו כשדיא. והוא לשון התחלה. ויחל נח. ת"א ושרי.
חכימיא הם החכמים מפרשי התורה ומקבליה בע"פ. שהיא קבועה בלב חכם לב. כך נ"ל.
ספריא הם בעלי מקרא. המלמדים התנוקות קריאת תורה שבכתב. מתוך הספרים כך נ"ל. ובגמ' (קדושין דל"א) לכך נקראו ראשונים סופרים.
והגליל ארץ עשרת השבטים.
והגבלן ארץ הגבלים.
בן מנבל בבי"ת. וכתוב הוא (מיכה ז').